

AGRICULTURA

REVISTA AGRÍCOLA CATALANA

Dies de sortida: 1 i 20 de cada mes

Subscriptió: Barcelona, any: Pessetes 9 -- Tora: Pessetes 10 -- Estranger: Pessetes 11

Número sull: Pessetes 0,50

Direcció i Administració : Plaça de Catalunya, 17 (Llibreria Catalana) : BARCELONA

SUMARI: Un manuscrit català del segle XIII, per M. Rossell i Vida. — Pès fruitaires d'Urgell, per R. Solà. — L'exportació de patates primerenques, per E. Ragalet. — El conreu del cotó ha de desaparèixer, per F. Miralles. — Les patates primerenques, per X. — El conreu del pebre, per Agrícola — Comentari. — Informació comercial: Vins, per P. J. Lloret. — Oils, per L. Andreu. — Cereals, per L. Marçal. — Fruts secs, per P. Homs. — Notícies. — Consultari, per E. X.

Un manuscrit català del segle XIII

A la Biblioteca Nacional de París hi ha un manuscrit català que tracta de la *Cirurgia de cavalls*, segons resa el seu títol i que en el llenguatge d'avui en podríem dir senzillament *Tractat del cavall* o *Tractat d'Hipología*, puix que el manuscrit conté tots els coneixements que del cavall es tenien en l'època medieval.

Aquest manuscrit fou copiat pel Dr. Grier, del Institut d'Estudis Catalans, i és per dit filòleg que nosaltres en tinguérem notícia, i gràcies a qui la còpia del manuscrit estigué a les nostres mans.

El manuscrit és una traducció de l'obra que en llatí escrigué Thederic, la qual fou dedicada al bisbe Balat, de València. La traducció la féu Gallien Corretger, de Mallorca, entre els anys 1248 i 1276.

L'obra més antiga que en català es coneixia era del segle XV, de la qual se'n feren moltes edicions i traduccions, (en castellà se'n coneixien onze edicions), obra titulada *Llibre de Manescalera*, escrita per Manuel Díez per encàrrec del nostre rei Afonso V. El rei de França, Francesc I, cent anys més tard, imitant al rei català encarregà a Jean Ruel la traducció d'obres estrangeres, condonants-ne la part útil.

El *Llibre de Manescalera*, doncs, constitueix el capdavanter de la literatura veterinària europea, avançant-se de molts anys als

similar que apareixeren a Alemanya, Itàlia i França. En efecte, l'obra *Volcher Kojitre*, data de 1573 i està impresa a Nuremberg; l'*Anatomia del cavalo infirmitate e suoi remedi*, de Ruini, a Bolonya, 1590; *Hiposteologie*, de Heroard, a París, 1594.

Per consegüent, el manuscrit català titulat *Cirugia de cavalls* constitueix una prova de la cultura catalana de l'època medieval, en la qual res d'escript hi havia de ramaderia i veterinària, car apareix tres segles abans que cap altra obra europea.

El manuscrit es divideix en dues parts, una que en podríem dir zootècnica, i altra veterinària. La primera és curta, concretant-se a descriure la conformació dels cavalls i els signes corresponents a diverses aptituds.

De la primera part en copiarem els següents fragments:

La belesa delç cavalc es axi conevida. Bel caval deu aver lonc cors, gran axi empro quels membres responen al cors ordoment.

Lo cap sia lonc connvinentment, delguat, sec, gran hoca, fesa, (gran de comissures enlairades), grans narils inflades. Los huyls grossos, alegres oreilles poques he alegres he dreteç, lo col lonc, delguat, neç lo cap poca carn, plaun (pla). Los pits grossos quax (quasi) redons, lo dors corp (corvat), los lombleç (lloms) redons, grossos. Costeleç grosses, les flancs quax de bon, aia longuera sots lo ventre. Anques longueç, esteseg amples, la gropia longa, ample. Coa grossa ab pocç cabelç plau (llisos), les cuxes amples, ben grosseg, lo guaso ample, assatç ben sec, les falques curtes aixi co (com) c'ni (el cérvol), cames grosses assatç, prop dels peuç, aixi com los peus he les ungles ampleç dures he cavades. E lo caval sia pus alt detras que devant poc aixi com a cervi (semblant el cérvol). Empro lo col levat so ec la grossea dell col prop loç pitz. E que loç demunt dits membreç responen alalteas a la lengua ordonadament he près (pròpiament). E dic que pel gi ec dit bag (més avall) ec loat sobre tots. E sapias que la belca del caval, dels membres et de la faytessa (faisó) d'aquell meyilç (millor) es conevida cò ec magre que com ec gras.

Dues observacions a fer. Apart de mostrar que l'autor tenia excellent idea de la bona conformació del cavall, notí's una frase que sovint havíem de traduir del francès (*prés de terre*) dient-ne prop de terra, mentre que en el manuscrit es diu *prop dels peus*. L'altra observació és la importància que l'autor tracta de donar a l'harmonia morfològica en dir que *els membres corresponguin a l'alçada i llargada de l'animal*.

Veus aquí, ara, algunes regles denotant aptituds:

Caval ab garreç (cuixes) amples, sec les falques corbes he quels

garrons guarden adinq con va de tort deu esser juassos (ràpid) leuger.

Caval qui ha les iuntures de les cames prop delç peus naturalment grosses, lo PASTORAL cuyt (curt) així çò bon deu ésser fort naturalment.

Tenim aquí una paraula que havíem perdut, essent substituïda per la corresponent castellana; em refereixo al mot *pastoral*. Tothom en diu la *cuartilla*. Abans de conèixer la denominació pròpia de la primera falange en deia travador. Pastoral, doncs, és la vertadera; correspon al *paturon* del francès. Noti's, de passada, que justa és l'observació de l'autor en triar un animal fort, ben nusat.

Caval ab cuxeq, grosseç com bou e lo ventre ample, el dorç, penjant deu esser trabaylos sofient (sofert).

Cavals ab grans oreyles penjants, los huylç cavatç es pereoç (peresós) he flac.

Caval ab totes les ungleç blanqueç apenes aurà forts ungleç, dures.

..Caval ab grans narileç, inflades naturalment deu esser ardit.

Caval ab cameç ab iuntures peloses lònc pelç deu esser trabaylos mas no es molt leus (leuger).

Amb el que s'acaba de transcriure es veu clarament que el manuscrit no era pas d'autor oficial, sinó pel contrari, molt competent i gran coneixedor de cavalls.

La segona part és la més extensa, i, com s'ha dit, tracta de malalties i manca de guarir-les.

Transcriuirem únicament algunes denominacions de les infirmities i accidents, puix que les causes, l'evolució i el tractament de les malalties estan d'acord amb els coneixements de l'època, molts dels quals, per no dir quasi tots, no són certament aplicables.

En canvi, en aquest manuscrit, com en el Llibre de Manescaleria hi ha gran riquesa lingüística. Ambdues obres necessàriament deuran ésser consultades pels qui de Zootècnia o Veterinària vulguin escriure pels professionals amants de la llengua catalana que la vulguin depurar i servir-la.

Solament en les malalties dels membres el manuscrit d'En Corretger descriu les següents afeccions:

De sobre os. Escorredura, Ateynedura (alcançat, que es toca), Galles (hidrartrosis), Grapes, Crebasses, Crebasses per travers, Inflament de les cames, Espina entrant en los genoyls, Furina, Cranc, Morro, Fistula, Mal de pingua versa, Super posita, Paena, Mules, Sedencula, Esclavadures, De fic que nex en la sola del peu.

Del sagfoniament fresh dell caval devalant les cames. Dell sotz accident dell peu (peu pisat). De la emfusió enveylida en les peus dell caval. Del mudament de les ungleç dell caval. De sang sobre abastant.

Repetim que la lectura de dit manuscrit causa una pura joia en veure quant rica és nostra estimada llengua, i com aquells catalans lliures saberen contribuir a la ciència avençant-se molts i molts anys als demés pobles europeus.

M. ROSELL J. T. VILA

Pels fruitaires de l'Urgell

Ja és el tercer any que en les planes d'AGRICULTURA, sempre amables i ben disposades a establir contacte amb nosaltres els pagesos i a fer-se ressó de les nostres capicàrments, vinc a fer com una història de l'anysada fruitera passada.

El meu escrit té la intenció de que pugui enterar als nostres pagesos que avui dia a l'Urgell es preocupen per les plantades de fruiters i si quelcom els n'és útil ja restaré satisfet. Però més satisfet encara si tingüés la virtut de decidir a algun altre fruitaire a aportar a la publicitat en l'AGRICULTURA algun punt de vista interessant, alguna dificultat no resolta, algun dubte originat de llegir-me. Darrerament el senyor director de l'AGRICULTURA es queixava de la manca de col·laboració dels pagesos que la viuen l'agricultura, en aquesta catalana publicació agrària. Aquesta manca es sent en totes les publicacions, i vertaderament hi guanyarien molt elles i molt més nosaltres que les llegim. Per això, convindria que tots nosaltres la féssim servir l'AGRICULTURA, que tant patriòticament se'n ofereix, d'ateneu on hi anéssim a exposar, discutir i escoltar les coses del camp, les coses nostres que ens endevenen.

A l'any passat, com en tota temporada, hi hagué a la florida dels arbres, alluells dies d'angúnia, que fan temer una fallida absoluta en poques hores, per una senzilla gelada. Però es va passar el març i abril, sens que enllot es notessin perjudicis sensibles per les gelades; això malgrat que la nevada general a Catalunya en acabar el febrer, esdevingué havent-hi al clot de l'Urgell algunes flors d'ametxes obertes.

Malgrat l'abundosa collita de fruita de l'any anterior, el 1923, en general els arbres tots de l'Urgell floriren fort. Amb això es palesa que la seva potència vegetativa—donada per les terres i el clima—